

UZASADNIENIE UJĘCIA PROBLEMU SEKT NA GRUNCIE PEDAGOGIKI RESOCJALIZACYJNEJ

Problematyka sekt znajduje swe stałe miejsce w teorii szeregu dyscyplin naukowych, takich chociażby jak religioznawstwo, teologia, socjologia, psychologia bądź prawo, o czym świadczą liczne definicje „sekt”, którymi operują przedstawiciele tychże nauk²⁷⁶). Inaczej sprawa wygląda na gruncie pedagogiki. Choć nie jeden przedstawiciel tej dyscypliny podejmuje w taki czy inny sposób tematykę sekt, to jednak w literaturze przedmiotu brakuje teoretycznego uzasadnienia ujęcia tego zagadnienia na gruncie pedagogiki – ze względu na specyfikę działalności omawianych grup, w grę wchodzi przede wszystkim pedagogika resocjalizacyjna²⁷⁷). Co prawda w literaturze anglojęzycznej termin „sekta” bywa sporadycznie zestawiany z określeniem „resocjalizacja”, ale sposób tego zestawienia paradoksalnie jeszcze bardziej komplikuje sytuację. Mianowicie resocjalizacja raz jest interpretowana, w bliski nam sposób, jako proces ponownego uspołecznienia następujący po odejściu z sekty (*resocialization after leaving a cult*) – tak np. ujmują sprawę Patrick L. Ryan²⁷⁸); innym zaś razem traktowana jest jako proces powtórnej socjalizacji dokonywany przez same grupy kultowe (*resocialization by cults*) – takie znaczenie temu słowu nadaje m.in. William Goldberg²⁷⁹), co sprawia, że w ten sposób staje się ono tożsame z terminem „kontrola świadomości”. Aby zatem owo zestawienie na gruncie rodzimej praktyki i teorii naukowej przebiegało jednoznacznie, przybliżmy wpieryw, co faktycznie pozostaje w obszarze zainteresowań pedagogiki resocjalizacyjnej.

Przedmiot i zadania pedagogiki resocjalizacyjnej

Pedagogika resocjalizacyjna to dyscyplina zajmująca się wychowaniem osób przejawiających zaburzenia w zachowaniu, wobec których nie powiódł się zarówno proces socjalizacji, jak i wychowania. Lesław Pytka pisze, że „jednostka wadliwie socjalizowana lub wychowana przejawia wiele zachowań uznawanych

²⁷⁶) Zob. D. Kuncewicz, *Sekty – panorama definicji*, „Społeczeństwo i Rodzina” 2006, nr 2 (7), s. 111–119.

²⁷⁷) Niemniej jednak zrozumiałe byłoby podjęcie omawianego zagadnienia również na gruncie innych działów pedagogiki, np. filozofii wychowania, a nawet pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, o ile określone aspekty zagadnienia sekt będą przedmiotem zainteresowania przedstawicieli tych właśnie działów pedagogiki.

²⁷⁸) Zob. P. L. Ryan, *A Personal Account: Eastern Meditation Group*, w: *Recovery from Cults. Help for Victims of Psychological and Spiritual Abuse*, red. M. D. Langone, New York – London 1995, s. 138–139.

²⁷⁹) Zob. W. Goldberg, *Guidelines for Support Groups*, w: *Recovery from Cults. Help for Victims of Psychological and Spiritual Abuse*, red. M. D. Langone, New York – London 1995, s. 277.

za niewłaściwe, niepożądane lub wręcz szkodliwe w sensie społecznym lub indywidualnym, np. bywa nadmiernie agresywna, przejawia skłonności samobójcze, do izolowania się, uzależnień²⁸⁰). Z tego względu istnieje konieczność podjęcia zespołu zabiegów pedagogicznych o charakterze resocjalizacyjnym, które mają doprowadzić jednostkę do stanu poprawnego przystosowania społecznego, a ostatecznie – do ukształtowania takich cech jej zachowania i osobowości, które zagwarantują jej optymalne uspołecznienie i twórcze funkcjonowanie w społeczeństwie²⁸¹). Etymologicznie słowo „resocjalizacja” składa się z przedrostka „re” oraz rdzenia „socjalizacja” i oznacza po prostu ponowną, nową, odrodzoną socjalizację. W potocznym rozumieniu termin ten utożsamiany jest z procesem przymusowego oddziaływania na człowieka wykolejonego przestępczo lub obyczajowo – na ogół w warunkach izolacji internatowej, szpitalnej, penitencjarnej – w celu dokonania korekty jego zachowań, postaw, ról społecznych i niekiedy osobowości. Faktycznie jednak – wyjaśnia Lesław Pytka – sens pojęcia „resocjalizacja” obejmuje szerszy krąg zagadnień²⁸²).

Pedagogika resocjalizacyjna jest dyscypliną zarazem teoretyczną, jak i praktyczną. Teoretyczną, bo w procesie swego historycznego rozwoju wypracowała pewien zespół twierdzeń, które były i nadal są poddawane ciągłej weryfikacji – zgodnie z kanonami tworzenia wiedzy naukowej. Praktyczną zaś dlatego, iż istotą tej dyscypliny jest – jak tłumaczy Pytka – „formułowanie zaleceń, czyli opracowywanie, uzasadnianie i wdrażanie projektów określonych zmian w procesie kształtowania człowieka i jego środowiska wychowawczego”²⁸³). Pedagogika resocjalizacyjna jest z założenia wiedzą wielodyscyplinową, a nie monodyscyplinową. Jej wieloaspektowość wynika z konieczności podejścia do człowieka jako istoty wielowymiarowej (biologicznej, psychologicznej, społecznej i kulturowo-duchowej), by lepiej zrozumieć jego egzystencjalne problemy, pomóc mu, a następnie nauczyć niesienia pomocy sobie samemu i innym ludziom²⁸⁴). Z tego względu program kształcenia studentów uczelni pedagogicznych obejmuje tak wiele dziedzin: od biologicznych czy biomedycznych, poprzez psychospołeczne, aż do aksjologicznych i antropologiczno-kulturowych. „Specjalista w zakresie modyfikacji ludzkich zachowań, czy to w skali jednostkowej, czy społecznej, winien być zatem świadomy różnorodnych uwarunkowań ludzkiego zachowania i względnie swobodnie poruszać się w obrębie problematyki swoistej dla danej monodyscypliny, ale również

280) L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Warszawa 2001, s. 10.

281) Zakłada się zatem – jak tłumaczy Pytka – że „społeczeństwo jest nośnikiem wartości, stanowiących kryteria prawidłowego lub wadliwego przystosowania i złego lub dobrego wychowania”. Autor zauważa dalej, że teza ta nie zawsze jest słuszna, albowiem „naciski społeczne są niekiedy sprzeczne z naturalnymi, zdrowymi odruchami jednostki nie pozwalającej się konformizować zgodnie ze standardami, których nie uznaje lub uznać nie chce ze względu na ich relatywizm aksjologiczny lub inne cechy, których w danej fazie rozwoju nie uznaje lub uznaje za mało sensowne, racjonalne czy ważne” (L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia...*, s. 10–11).

282) Zob. tenże (oprac.), hasło: *Resocjalizacja*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 232.

283) Tenże, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia...*, s. 11.

284) Zob. tenże (oprac.), hasło: *Pedagogika resocjalizacyjna*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 178.

wykraczać poza tradycyjne obszary wiedzy określone przez psychosociologię czy bioantropologię” – tłumaczy Lesław Pytka²⁸⁵).

Za Czesławem Czapówem wyróżniamy działalność resocjalizującą aktualnie oraz działalność resocjalizującą potencjalnie²⁸⁶). Resocjalizacja aktualna to proces korektury, poprawiania struktur i funkcji regulujących ludzkie zachowanie, a jeśli nieprzystosowanie społeczne rozumieć szerzej, np. jako zaburzone stosunki interpersonalne, wówczas proces resocjalizacji sprowadzać się będzie do naprawy tychże relacji człowieka z otoczeniem. Z kolei resocjalizację potencjalną nazywamy inaczej prewencją, zapobieganiem oraz organizowaniem warunków godnej egzystencji, w ramach których prawdopodobieństwo wystąpienia dewiacji i odchyłeń rozwojowych – na skutek podjętych czynności – będzie malało²⁸⁷). Generalnie, ze względu na rodzaj stosowanych środków, prewencję, tj. profilaktykę społeczną, dzielimy na pozytywną (kreatywną) oraz negatywną. W przypadku pierwszej stosujemy środki pozytywne, inicjujące, konstruktywne, druga zaś polega na niedopuszczaniu do dewiacji i dysfunkcji poprzez środki negatywne: blokadę, zakaz, mandat, sankcję, odstraszenie, napiętnowanie itp.²⁸⁸).

W literaturze przedmiotu wyróżnia się wiele klasyfikacji odnoszących się do kwestii nieprzystosowania społecznego. W przypadku naszych rozważań najbardziej poręczny będzie podział na postawę antyspołeczną oraz postawę aspołeczną. Za ich przeciwieństwo należałoby uznać postawę prospołeczną. Określenie „antyspołeczny” (ang. *antisocial*) – w dosłownym rozumieniu – oznacza „skierowany przeciwko społeczeństwu, przeciwko jego normom, wartościom i interesom, antagonistyczny w stosunku do oczekiwań i wymagań społeczności”²⁸⁹). Innymi słowy antyspołeczność to „odmiana nieprzystosowania społecznego (wadliwego przystosowania) wyrażająca się w zachowaniach jednostki pozostających w jaskrawej sprzeczności z wartościami i normami społecznymi obowiązującymi ludzi w określonych fazach ich rozwoju. Chodzi tu o zachowania utrwalone w postaci rozmaitych form agresji antyspołecznej i wrogości. Nieprzystosowanie społeczne wynika z przyjęcia postaw antagonistyczno-destruktywnych wobec istniejącego ładu społecznego”²⁹⁰).

W wersji łagodniejszej antyspołeczny to ekwiwalent aspołeczny, tj. niekoniecznie jawnie pozostający w konflikcie z otoczeniem – oznacza tyle, co „niebędący zainteresowany sprawami społeczności lub izolujący się od wspólnoty, stroniący od życia grupowego, myślenia i odczuwania zbiorowego, nie identyfikujący się ze społecznie uznanymi standardami działania”²⁹¹). Pojęciu „aspołeczności” bliski jest termin „bierności społecznej”, która wyraża się „w zachowaniach osób

285) Tenże, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia...*, s. 17.

286) Zob. Cz. Czapów, *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*, Warszawa 1980, s. 67–68.

287) Zob. L. Pytka (oprac.), hasło: *Resocjalizacja*, s. 233.

288) Zob. tenże (oprac.), hasło: *Profilaktyka społeczna (prewencja)*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 216.

289) L. Pytka, T. Zacharuk, *Antyspołeczny/Antyspołeczność*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, Warszawa 2003, s. 166. Przedrostek „anty” oznacza przeciwstawienie, przeciwieństwo, zwalczanie czegoś lub kogoś, przeciwdziałanie czemuś (gr. *anti* = przeciw, naprzeciw).

290) Tamże, s. 167.

291) Tamże, s. 166. Przedrostek „a” wskazuje na zaprzeczenie lub brak jakiejś cechy (gr. *a, an* = nie, bez).

i grup, które są obojętne, nieaktywne, a więc pasywne, bezwolne wobec otaczającego świata, wobec uczestników życia społecznego, wobec dokonujących się procesów społecznych, gospodarczych, kulturalnych²⁹²⁾. Z biernością społeczną wiąże się swoisty brak decyzji, czego przyczyną mogą być zarówno czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Wśród zewnętrznych oporów aktywności społecznej można wyróżnić: subiektywne poczucie jednostki bądź grupy, że w aktualnej sytuacji (np. społecznej, politycznej) aktywność społeczna nie jest możliwa, że może być ona uznana za działanie niebezpieczne, wrogie (w państwie o ustroju totalitarnym), że jej rezultaty nie zostaną wykorzystane zgodnie z celem, a nawet dla złych celów itp.²⁹³⁾ Natomiast do wewnętrznych przyczyn bierności społecznej można zaliczyć: określone cechy osobowości jednostki (temperament, charakter) i pewne cechy systemu wartości społecznych, które nie skłaniają, a wręcz przeciwnie – hamują aktywność społeczną²⁹⁴⁾.

Sekta a społeczeństwo

W tym miejscu możemy wreszcie przejść do interesującego nas zagadnienia sekt, które – ze swej natury – generują problem, który trudno byłoby określić inaczej, niż mianem „nieprzystosowania społecznego”. Chodzi o to, że większość tego typu grup zajmuje kontrowersyjne stanowisko w sprawach społecznych, skutkiem czego nie jest w stanie kształtować u swych członków postawy odpowiedzialnych obywateli. W perspektywie pedagogiki resocjalizacyjnej niepokoić może wpływ doktryny sekty, która wywołuje aspołeczne bądź antyspołeczne postawy adeptów. W ten sposób sekta ponosi odpowiedzialność za dezorientację społeczną swych byłych i obecnych członków²⁹⁵⁾.

Wypływająca z systemu wierzeń tendencja do dychotomizacji obrazu świata generuje i pogłębia separatystyczną postawę członków grupy kultowej wobec otoczenia. Skłonność tę wypada uznać za typową cechę każdej sekty. Nawet najbardziej rozbudowane i złożone doktryny tego typu grup ukazują nadzwyczaj uproszczony obraz rzeczywistości: białe i czarne, dobro przeciw złu, wartości duchowe przeciw materialnym, my przeciwko nim. Dostrzegalny w zdrowych środowiskach religijnych podział na *sacrum* i *profanum* rysujący się wewnątrz grupy ulega przeobrażeniu w podział przebiegający pomiędzy członkami sekty, „przynależącymi do sfery *sacrum*”, a pozostałymi członkami społeczeństwa, którzy „żyją w *profanum*”²⁹⁶⁾. Sekta niejednokrotnie akcentuje swą wyjątkowość i odrębność, określając ludzi spoza grupy w typowej dla siebie nomenklaturze: dla wyznawców ruchu Hare Kryszna będą to „materialiści”, dla członków sekty Rodzina ‘czy

292) W. Jacher, *Aktywność i bierność społeczna*, w: *Encyklopedia psychologii*, red. W. Szewczuk, Warszawa 1998, s. 22.

293) Zob. tamże, s. 23.

294) Zob. tamże.

295) Zob. P. T. Nowakowski, *Asocial and Antisocial Aspects of Cult Activity in Poland* – referat w ramach Międzynarodowej Konferencji nt. *Cults and Esoterics: New Challenges for Civil Society in Europe*, Europäische Föderation der Zentren für Forschung und Information über das Sektenwesen, Hamburg (Germany), 28 April 2007.

296) Zob. S. Hassan, *Psychomanipulacja w sektach*, tłum. E. Bładowska, M. Dynkowski, Łódź 1997, s. 120.

moonistów – „systemici”, dla scjentologów – „nieotwarci”. Gdy zarysowany powyżej typ rozumowania cechuje określoną grupę, może to – na dłuższą metę – doprowadzić do wykształcenia u adeptów postawy społecznej, rozumianej tutaj jako izolowanie się od życia społecznego, co jest szkodliwe zwłaszcza dla nich samych (jednak w pewnym sensie również dla społeczeństwa, albowiem ponosi ono niejako konsekwencje braku zaangażowania tych osób w budowanie dobra wspólnego); skutkiem przywołanego toku myślenia może być także postawa antyspołeczna, przejawiająca się we wrogości wobec świata usytuowanego „po drugiej stronie barykady” (doskonałym przykładem jest działalność rodzimej sekty o nazwie Bractwo Zakonne Himawanti²⁹⁷).

Najpoważniejsze powody do niepokoju występują wówczas, gdy wspólnota odcina się od reszty świata pod względem terytorialnym. Radykalne i jednoznaczne zerwanie związków ze społeczeństwem cechowało np. polską sektę Niebo. Ów rozbrat z resztą świata przejawiał się niszczeniem dokumentów tożsamości, nierepektowaniem obowiązku meldunkowego, obowiązku szkolnego dzieci, nieprzestrzeganiem kalendarza szczepień obowiązkowych u najmłodszych, uchylaniem się od służby wojskowej, nierejestrowaniem narodzonych dzieci, rezygnacją z usług służby zdrowia i poprzestawaniem na leczeniu własnymi metodami. Rezygnacja ze specjalistycznej pomocy lekarskiej dotyczyła także kobiet w ciąży i porodów, przeprowadzanych w domu bez opieki położnej i lekarza. Radykalna izolacja grupy znacznie utrudniała kontakt z członkami wspólnoty ich krewnym oraz przedstawicielom mediów²⁹⁸).

Przystąpieniu do sekty w zasadzie zawsze towarzyszy zerwanie, a przynajmniej nadwyrężenie, dotychczasowych więzów społecznych. Jednak nawet wówczas, gdy nie dochodzi do terytorialnej izolacji grupy, poszczególni członkowie mogą odgradzać się pod względem społecznym i psychologicznym, zrywając stopniowo więzy łączące ich z innymi ludźmi, tak iż mają w ostateczności poczucie braku alternatywy.

Sekta i jednostka

Nie należy ograniczać rozumienia omawianego problemu do kwestii zaburzonych relacji społecznych. Bywa nierzadko, że piętno sekty dotyka również osobowości samych wyznawców, którzy ponoszą większe bądź mniejsze konsekwencje pobytu w grupach kultowych. Opracowano m.in. kryteria diagnostyczne „syndromu sekty” cechujące aktualnych adeptów. Klasyfikacja ta nie wydaje się w pełni zadowalająca, niemniej jednak warto ją przytoczyć, choćby z tego powodu, że została przytoczona w ważnym dokumencie rządowym. Mianowicie wspomniany zespół ten charakteryzuje się: 1) brakiem możliwości prowadzenia swobodnej rozmowy –

²⁹⁷) Zob. G. Fels, *Terroryzm w wykonaniu Ryszarda M.*, w: *Terroryzm w sektach*, red. tenże, Ruda Śląska – Tychy 2004, s. 155–170.

²⁹⁸) Zob. Sz. Beźnic, *Przegląd nowych ruchów religijnych w Polsce*, w: E. Barker, *Nowe ruchy religijne*, tłum. T. Kunz, Kraków 1997, s. 301; P. T. Nowakowski, *Kváziterapeutický aspekt v pôsobení polskej sekty Nebo*, tłum. A. Filipek, w: *Alternatívne liečebné metódy s presahmi do náboženstiev*, red. M. Lojda, Bratislava 2006, s. 129–138.

rozmówca ustawicznie i bezkrytycznie powraca do tematu swej nowej wiary, a negatywna ocena wypowiedzi nie motywuje go do podjęcia rzeczowej dyskusji, lecz do ustawicznego powielania tych samych sloganów, 2) bezkrytycznym cytowaniem słów mistrza, mimo że nie opierają się one na faktach ani dowodach i często są to treści absurdalne, 3) trudnościami w koncentracji i niepodzielnością uwagi, a także jej skoncentrowaniem na jednym temacie, 4) brakiem inicjatywy i samodzielnego działania, 5) zaburzeniami w zakresie woli, uczuciem ustawicznego lęku i zagrożenia, 6) trudnościami w komunikacji z dawniejszym otoczeniem i niemożnością podjęcia życia poza grupą, 7) bezkrytycznym i mechanicznym stosowaniem ćwiczeń fizycznych, 8) automatycznym reagowaniem na głos (lub sygnał) osoby, która podała sugestię (programowała), 9) zmianą sposobu odżywiania, przy czym nie uzasadnia się tego przesłankami racjonalnymi, lecz wolą nauczyciela²⁹⁹).

Z kolei problemy psychiczne, z jakimi borykają się byli członkowie sekt, często powtarzają się i dają się umownie usystematyzować. Na potrzeby tego artykułu powołajmy się ponownie na *Raport o niektórych zjawiskach związanych z działalnością sekt w Polsce* z 2000 roku, którego autorzy dzielą konsekwencje pobytu w sektach według objawów natury: 1) poznawczej: trudności w koncentracji uwagi i zapamiętywaniu, wynikające z wyuczonego ukierunkowania uwagi i myślenia jedynie na treści związane z kultem; postrzeganie rzeczywistości w białoczarnych kolorach; magiczny sposób myślenia; „obciążony język”, co jest konsekwencją stosowania żargonu sekty i zmiany znaczenia podstawowych pojęć, które mogą deformować percepcję rzeczywistości i utrudniać kontakt z ludźmi; stany dysocjacyjne, które utrudniają koncentrację uwagi z powodu krótkich okresów nagłej utraty świadomości – są one efektem, wyuczonego w sekcie, mechanizmu ucieczkowego polegającego na wchodzeniu w odmienne stany świadomości lub stany niemyślenia, ilekroć pojawi się jakaś trudna sytuacja; „odpływanie”, które jest odmianą stanu dysocjacyjnego i można je opisać jako nagły i automatyczny powrót ukształtowanej w sekcie pseudo-tożsamości, wyzwolony przez pewne bodźce wzrokowe, słuchowe, dotykowe, zapachowe lub smakowe, które wcześniej były częścią procesu uzależnienia od środowiska kultowego; 2) emocjonalnej: stany depresyjne i lękowe (szczególnie silne podczas pierwszych kilku miesięcy po odejściu); fobie, które niekiedy utrzymują się przez długi okres czasu po opuszczeniu grupy – ekszczłonkowie obawiają się jakiejś tragedii w następstwie odejścia z sekty albo odczuwają silne lęki przed odcięciem przez przywódcę dopływu energii, powodującym natychmiastową śmierć; koszmary nocne; poczucie winy, izolacji, bezradności, zniechęcenia, braku sensu życia bądź straconego czasu; niska samoocena; 3) społecznej: problemy w podejmowaniu samodzielnych decyzji, trudności w nawiązywaniu bliskich znajomości. Do specyficznych po-kultowych zespołów zaburzeń należą: zaburzenia relacji, nietypowe zaburzenia dysocjacyjne i złożone zespoły stresu pourazowego; występują niekiedy zespoły psychotyczne, których wywołanie (w przypadku psychoz reaktywnych), ujawnienie się lub

²⁹⁹) Zob. *Raport o niektórych zjawiskach związanych z działalnością sekt w Polsce*, red. K. Wiktor, G. Mikrut, Warszawa 2000 – część druga: *Sekty jako grupy destrukcyjne*, I.2.2.a)–b).

połączenie (w przypadku psychoz endogennych) było związane z okresową przynależnością do grupy kultowej³⁰⁰.

Natura problemów wynikających z pobytu w sekcie, stopień i typ szkód ponoszonych na skutek przynależności do sekty jest rozmaity w zależności od osoby. Niektóre jednostki opuszczają grupę z niskim poczuciem dyskomfortu psychicznego, szybko porządkując swe życie poza kultem. Inne z kolei ujawniają poważne trudności w radzeniu sobie nawet z prostymi czynnościami codziennego życia³⁰¹, co stanowi poważny symptom nieprzystosowania społecznego.

Konkluzja

Przywołane wcześniej stwierdzenie Lesława Pytki, że znaczenie pojęcia „resocjalizacja” obejmuje szerszy krąg zagadnień, aniżeli wynikałoby to z potocznego rozumienia tego słowa, stanowi sygnał zachęcający do tego, by w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej znalazło się również miejsce dla problematyki sekt, czego uzasadnienie przeprowadziliśmy wyżej.

Teraz wypada postawić kolejny krok, który polegałby na szczegółowym opracowaniu problematyki sekt na gruncie teorii oraz praktyki pedagogiki resocjalizacyjnej. Znajdzie się w niej z pewnością miejsce na działalność resocjalizującą aktualnie, rozumianą jako proces korektury ludzkiego zachowania, w ramach której pedagog może podejmować m.in. takie działania, jak: poradnictwo – oznaczające kompleksową pomoc w sytuacjach kryzysowych, związanych z działalnością sekt, a także udzielanie porad i wsparcia osobom poszkodowanym oraz ich bliskim; interwencja, czyli oddziaływanie na określoną grupę w sposób pośredni (poprzez mass media albo środowisko lokalne) lub bezpośredni (rozmowy z osobami uwikłanymi); mediacja, która polega na pośredniczeniu w nawiązaniu właściwej relacji pomiędzy członkiem określonej grupy a jego bliskimi; pośrednictwo – w przypadkach wykraczających poza kompetencje pedagoga, nie udziela on porad, a jedynie pośredniczy w nawiązaniu kontaktu ze specjalistami, m.in. z zakresu psychologii, psychiatrii, terapii rodzinnej i małżeńskiej, uzależnień bądź wsparcia duchowego³⁰².

W ramach problematyki sekt jest też miejsce na działalność resocjalizującą potencjalnie – zarówno negatywną, jak i pozytywną. Negatywna będzie się sprowadzać m.in. do zapobiegania akcesji do sekt poprzez podnoszenie świadomości społecznej, dotyczącej funkcjonowania tych grup, stwarzanych przez nie zagrożeń, sposobów werbowania, kryteriów rozpoznawczych sekty i form przeciwdziałania niepożądanym wpływom; dotyczy to zwłaszcza młodzieży, która jest najbardziej podatna na rekrutację. Przykładem zaś pozytywnej działalności resocjalizującej potencjalnie może być zwykła praktyka wychowawcza, wsparta oddziaływaniem

³⁰⁰ Zob. tamże.

³⁰¹ Zob. M. L. Tobias, *Guidelines for Ex-Members*, w: *Recovery from Cults. Help for Victims of Psychological and Spiritual Abuse*, red. M. D. Langone, New York – London 1995, s. 300.

³⁰² Przedstawione działania, w kontekście pracy ośrodków informacji o sektach i nowych ruchach religijnych, zostały opisane szerzej w artykule: P. T. Nowakowski, *Pomoc jednostce i rodzinie zagrożonej sektami*, w: *Pomoc rodzinie dysfunkcyjnej*, red. B. Kałdon, Sandomierz – Stalowa Wola 2006, s. 263–264.

konstruktywnych grup młodzieżowych – alternatywnych względem tego, co oferuje sekta.

Opracowanie całościowej teorii i metodyki pracy resocjalizacyjnej w zakresie sekt nie było zamiarem autora. W niniejszym artykule chodziło jedynie o wskazanie kierunku, w jakim może zmierzać refleksja nad podjętym tematem. Z pewnością wymaga on dalszych, pogłębionych analiz.

Bibliografia

- Beźnic Sz., *Przegląd nowych ruchów religijnych w Polsce*, w: E. Barker, *Nowe ruchy religijne*, tłum. T. Kunz, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków 1997, s. 251–339.
- Czapów Cz., *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980.
- Fels G., *Terroryzm w wykonaniu Ryszarda M.*, w: *Terroryzm w sektach*, red. tenże, Maternus Media, Ruda Śląska – Tychy 2004, s. 155–170.
- Goldberg W., *Guidelines for Support Groups*, w: *Recovery from Cults. Help for Victims of Psychological and Spiritual Abuse*, red. M. D. Langone, W. W. Norton & Company, New York – London 1995, s. 275–284.
- Hassan S., *Psychomanipulacja w sektach*, tłum. E. Bładowska, M. Dynkowski, Ravi, Łódź 1997.
- Jacher W., *Aktywność i bierność społeczna*, w: *Encyklopedia psychologii*, red. W. Szewczuk, Fundacja Innowacja, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa 1998, s. 20–23.
- Konopnicki J., *Niedostosowanie społeczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1971.
- Kuncewicz D., *Sekty – panorama definicji*, „Społeczeństwo i Rodzina” 2006, nr 2 (7), s. 111–119.
- Nowakowski P. T., *Asocial and Antisocial Aspects of Cult Activity in Poland* – referat w ramach Międzynarodowej Konferencji nt. *Cults and Esotericis: New Challenges for Civil Society in Europe*, Europäische Föderation der Zentren für Forschung und Information über das Sektenwesen, Hamburg (Germany), 28 April 2007.
- Nowakowski P. T., *Kváziterapeutický aspekt v pôsobení polskej sekty Nebo*, tłum. A. Filipek, w: *Alternatívne liečebné metódy s presahmi do náboženstiev*, red. M. Lojda, Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, Bratislava 2006, s. 129–138.
- Nowakowski P. T., *Pomoc jednostce i rodzinie zagrożonej sektami*, w: *Pomoc rodzinie dysfunkcyjnej*, red. B. Kałdon, Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu, Sandomierz – Stalowa Wola 2006, s. 258–268.
- Pytka L., *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2001.
- Pytka L. (oprac.), hasło: *Pedagogika resocjalizacyjna*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak, T. Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1999, s. 177–178.

- Pytka L. (oprac.), hasło: *Profilaktyka społeczna (prewencja)*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak, T. Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1999, s. 215–216.
- Pytka L. (oprac.), hasło: *Resocjalizacja*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak, T. Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1999, s. 232–233.
- Pytka L., Zacharuk T., *Antyspołeczny/Antyspołeczność*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 166–170.
- Raport o niektórych zjawiskach związanych z działalnością sekt w Polsce*, red. K. Wiktor, G. Mikrut, Międzyresortowy Zespół ds. Nowych Ruchów Religijnych, Warszawa 2000.
- Ryan P. L., *A Personal Account: Eastern Meditation Group*, w: *Recovery from Cults. Help for Victims of Psychological and Spiritual Abuse*, red. M. D. Langone, W. W. Norton & Company, New York – London 1995, s. 129–139.
- Tobias M. L., *Guidelines for Ex-Members*, w: *Recovery from Cults. Help for Victims of Psychological and Spiritual Abuse*, red. M. D. Langone, New York – London 1995, s. 300–324.

Summary

The problem of cults has its place in the theory of some scientific disciplines. The matter looks different in pedagogy. Representatives of this discipline sporadically deal with the topic of cults, nevertheless pedagogical literature lacks of substantiation of captivation of this problem on the ground of pedagogy – also pedagogy of resocialization. It is true that the literature written in English occasionally puts word ‘sect’ together with the term of resocialization but the way of this combination paradoxically complicates the matter. Namely some specialists interpret resocialization as a process of repeated socialization after leaving a cult; others treat it as a process of new socialization conducted by cults. This is why the author first discusses what actually is situated in the area of interest of pedagogy of resocialization.

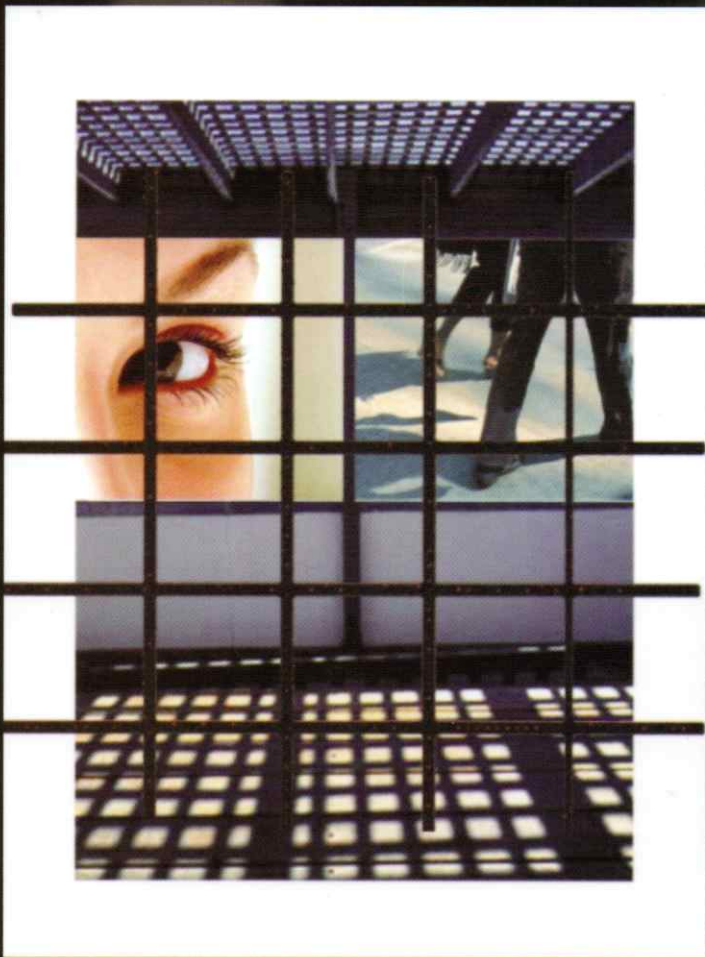
Afterwards the author undertakes the question of sects which – by their nature – generate the problem that can be defined as social maladjustment. The problem is that most cult structures assume a controversial attitude towards social affairs; as a result, their members are not able to take upon themselves a responsibility to fulfill properly their duties. Instead, the influence of a cult’s doctrine generates antisocial or asocial attitudes of its adherents. In this way the cult bears responsibility for social confusion of its former and present members. The tendency to dichotomization of the image of the world, arising from the system of beliefs, generates and intensifies the cult members’ separatist attitude towards the environment. It is important to acknowledge this disposition as a typical feature of each cult. Even the most expanded and complex cult doctrines present unusually simplified views of reality: white and black, right against wrong, spiritual values in opposition to material ones, ‘we’ against ‘them.’ The division into sacrum and profanum – perceptible in healthy religious environments and appearing inside religious groups – undergoes a transformation into a division running between the cult adherents, who “belong to the sphere of sacrum,” and remaining members of society who “live within profanum.” The cult emphasizes its exceptionality and separate character, defining people from outside the cult by means of a peculiar nomenclature. The most serious reasons to worry arise when the group cuts itself off territorially. But even if the things do not come to such a point, cult adherents can shut themselves off in a social or mental respect, breaking with other people so that finally they have the feeling of no alternative.

The problem under discussion refers not only to social relations but also to cult members themselves – they suffer the consequences of their membership in cults. *Inter alia* diagnostic criteria

of 'cult syndrome' were worked out that are characteristic for current adherents. Psychological problems of ex-members are very typical and can be systematized as well. The author of the article wants to find place for the cult problem within the sphere of pedagogy of resocialization. Making a construction of comprehensive theory and methodics was not his intention. He only shows the direction where the analysis of cults should go if undertaken on the ground of pedagogy of resocialization. Certainly the problem requires further and deepened analyses.

SEKTY

JAKO
PROBLEM WSPÓŁCZESNOŚCI

pod redakcją Piotra T. Nowakowskiego

**Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna
imienia Kardynała Augusta Hlonda w Mysłowicach**

Cardinal August Hlond Upper Silesian College of Pedagogical Education

pod redakcją
Piotra T. Nowakowskiego

SEKTY JAKO PROBLEM WSPÓŁCZESNOŚCI

(Cults as a Problem of Contemporary Reality)

Mysłowice 2008

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
Michał Pindera, Piotr Kowolik Sekty jako zagrożenie dla młodego pokolenia	7
Monika Wojtkowiak Sekta jako środowisko realizacji potrzeb	19
Aneta Strzempek Społeczne uwarunkowania przynależności do sekt	25
Mariusz Gajewski Psychologiczne i społeczne uwarunkowania kształtowania się tożsamości adeptów grup kultowych	31
Joanna Kulwicka-Kamińska Doskonałe pytania, doskonałe odpowiedzi, czyli techniki manipulacji słowem ..	43
Olena Lishchynska Sekta a rodzina	55
David Clark Działalność konsultacyjna, edukacyjna i interwencyjna w zakresie sekt	63
Nataliya Bezborodova Podatność dzieci na wpływ sekt na Ukrainie	71
Dorota Luber Aksjologia wychowania w rodzinie barierą chroniącą młodzież przed sektami ...	79
Dariusz Kuncewicz Pomoc rodzinie z „problemem sekty” w ujęciu systemowym	91
Carmen Almendros, José A. Carrobles, Álvaro Rodríguez-Carballeira Odejście z sekty	97

Ireneusz Kamiński

Wybrane zagraniczne dokumenty państwowe
traktujące o zjawisku sekt i nowych ruchów religijnych
– klasyfikacja i analiza 109

Thomas G. Sackville

Sekty w Wielkiej Brytanii 135

Grzegorz Daroszewski

Postawy młodzieży szkół średnich
wobec zjawiska nowych ruchów religijnych i sekt na przykładzie Trójmiasta ... 139

Andrzej Szymański, Ewa Krzyżak-Szymańska

Sekty i ruchy religijne w opinii studentów kierunków pedagogicznych 145

Mieczysław Dudek

Nauczyciele wobec problemu sekt:
badania przeprowadzone wśród pedagogów powiatu łęczyńskiego 165

Anna Białowąs

Próba definicji zjawiska Nowej Ery 173

Piotr T. Nowakowski

Uzasadnienie ujęcia problemu sekt na gruncie pedagogiki resocjalizacyjnej 183

Noty o autorach 193

Contents 195